

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історичних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДПП 1 МУЗЕЄЗНАВСТВО

Освітньо-професійна програма «Історія», «Середня освіта.Історія» _____

Освітній ступінь _____ «Бакалавр» _____

спеціальність _____ 032 «Історія та археологія», _____

_____ 014.03 «Середня освіта.Історія» _____

факультет _____ Історичний _____

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з курсу «Музеєзнавство»

Для студентів освітньо-професійної програми «Історія», «Середня освіта.Історія»
Освітнього ступеню «Бакалавр»

Спеціальності 032«Історія та археологія»
014.03 «Середня освіта.Історія»

Розробник: к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін Шипік Н.Ф.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історичних дисциплін

Протокол від «27» серпня 2020 року, № 1

Завідувач кафедри історичних дисциплін

(підпис) (Романцов В.М.)
(прізвище та ініціали)

© Шипік Н.Ф.,2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки 01 Освіта/Педагогіка	Нормативна навчальна дисципліна професійної підготовки	
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): 032 «Історія та археологія», 014.03 «Середня освіта. Історія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання <u>реферат</u>		Семестр	
(назва)			
Загальна кількість годин – 120		5-й	5-й
	Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 8	Освітній ступінь: Бакалавр	24 год.	2 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	2 год.
		Самостійна робота	
		80 год.	116 год.
	Вид контролю: залік	Вид контролю: залік	

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:
для денної форми навчання - 40/80
для заочної форми навчання - 6/114

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Музеєзнавство». Ґрунтуючись на здобутках сучасної музеології–музеєзнавства, сформувати у студентів-істориків знання головних основних теоретико-методологічних засад науки про музей як суспільний феномен, музейну справу і «музейне» ставлення людини до дійсності.

Завданням навчальної дисципліни є з'ясування загальнотеоретичних засад музеєзнавства як окремої науки; ознайомлення із здобутками цієї дисципліни на сучасному етапі; опанування знанням щодо становлення специфічного «музейного» ставлення людини до дійсності; вивчення основних етапів формування музею як соціокультурного інституту, виявлення особливостей розвитку музейної справи та музейної теорії у світі та в Україні; формування розуміння головних термінів; з'ясування особливостей науково-організаційної роботи в музеях; ознайомлення з правилами організації експозицій; висвітлення діяльності найвідоміших музеїв світу.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Програма вивчення навчальної дисципліни «Музеєзнавство» складена у відповідності до освітньої-професійної програми «Історія» та «Середня освіта. Історія». «Музеєзнавство» є вибірковою навчальною дисципліною професійної підготовки, складовою варіативної частини циклу підготовки фахівців освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 032 «Історія та археологія» і 014.03 «Середня освіта. Історія».

Передумови для вивчення дисципліни. Вивчення курсу передбачає наявність базових знань у студентів з «Історії первісного суспільства», «Історії Стародавнього Світу», «Історії Середніх віків», «Історії Нового часу», «Історії України» та «Спеціальних історичних дисциплін».

Результат вивчення навчальної дисципліни. Студент повинен розуміти вузлові терміни і категорії музеології, орієнтуватися в основних засадах наукової, науково-фондової, експозиційної та культурно-просвітньої роботи сучасних музеїв, чітко уявляти еволюцію колекціонування та музейної справи впродовж історії людства, оперувати знаннями про збірки та специфіку роботи найбільших музеїв світу та України.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ до музеєзнавства. Історія музеїв і музейної справи.

Тема 1. Вступ до музеєзнавства.

Виникнення музеології як науки. Проект «ідеального музею» С.Квікхеберга. Виникнення музеографії. К.Найкель. Міжнародна Рада Музеїв (ІКОМ). Суспільний рух «Нова музеологія». Предмет музеєзнавства. Інституційний, предметний і комплексний підхід до визначення наукової дисципліни. Структура музеєзнавства. Місце музеєзнавства в системі наук. Методи музеєзнавства. Ключові поняття музеєзнавства. Музей як місце зосередження пам'яток історії та культури та специфіка його роботи. Музей як соціокультурний інститут. Предмет музейного значення. Музейний предмет і його критерії. Інформативність, атракційність, репрезентативність, експресивність, естетичність, комунікабельність. Класифікація музеїв. Принципи розподілу музеїв на групи за профілем роботи, за критерієм суспільного призначення, формою власності (юридичним статусом), адміністративно-територіальною приналежністю, архітектурно-функціональним ансамблем, за характером експозиції.

Тема 2 . Історія музеїв світу.

Колекціонування у Давній Греції. Протомузейні колекції у святилищах, портиках, пінакотеках, музейонах класичної доби. Афінський акрополь. Царські колекції епохи еллінізму. Олександрія, Пергам. Колекціонування в Давньому Римі.. Грабіж колоній. Корнелій Сулла. Гай Веррес. Проскрипції. Виникнення художнього ринку. Зміст колекцій. Геми. Дактиліотеки Юлія Цезаря. Колекціонери Давнього Риму. Загальнодоступні колекції: храми, форуми, портики, вілли. Вітрувій: принципи експонування художніх колекцій. Елементи музейної діяльності в античну добу: зберігання і експонування колекцій. Формування ціннісного ставлення до речей у Середньовіччя. Церковні колекції. Виникнення і розвиток церковних скарбниць: меценатство, пожертвування, хрестові походи. Світські скарбниці та їх функції. Карл Великий. Костянтин Багрянородний. Історичні передумови виникнення музеїв у добу Відродження. Ренесансні експозиції: студіоло, гардеробні, антикварії, галереї, кунсткамери, кабінети, музей. Колекціонери доби Відродження. «Світлі мужі» Паоло Джовіо. Галерея Уффіці. Антикварії Ватикану. Колекціонування живописних сувоїв у Китаї. Кабінети і кунсткамери Центральної Європи. Соціальні функції художніх збірок у XVII ст. Художні колекції європейських монархів Герцог Жан Берійський.. Палацові галереї. Формування головних художніх збірок Європи: історія, зміст колекцій, особливості систематизації і експонування. Природознавчі кабінети. Анатомічний кабінет Ф.Рюйша. Виникнення перших публічних музеїв в Англії в епоху Просвітництва. Огляд історії формування, зміст колекцій королівських музеїв Європи. Нововведення в експонуванні. Каталог колекції. Музеї в XIX –XX ст. Наполеонівські війни і музейне будівництво. Музей Наполеона. Пінакотека Брера. Рейксмузеум. Прадо. Концепції національних музеїв. Гліптотека. Стара і Нова Пінакотека в Мюнхені. Музейний острів в Берліні. Музеї національної історії і культури. Особливості музейного будівництва на американському континенті. Метрополітен-музей. Наука і музей. Роль природознавчих, археологічних та інших колекцій у створенні основ наукової систематики. Роль перших всесвітніх виставок у формуванні просвітницької місії музеїв. Виникнення профільних музеїв. Музеї як інструмент пропаганди в тоталітарному суспільстві. Особливості класового і ідеологічного підходів. Концептуальні і організаційні новації в музейному світі в другій половині XX ст.

Змістовий модуль 2. Теорія музейної справи.

Тема 1. Науково-фондова робота музеїв

Поняття «музейний, експозиційний, приватний музейний фонд». Наукове комплектування фондів та його методи, форми і концепції. Основні етапи комплектування музейних фондів. Класифікація і категоризація пам'яток. Облік музейних фондів. Первинна реєстрація,

інвентаризація та облік. Оптимальний режим збереження музейних предметів. Науково-дослідний напрямок роботи музеїв. Реставраційні центри України.

Тема 2. Експозиційна діяльність музейних установ

Термін «Експозиція». Експозиційна діяльність. Специфіка експозицій у XIX і XX ст. Класичні принципи організації експозиційної діяльності музеїв. Технологічні етапи організації музейних експозицій. Розробка наукової концепції. Розробка тематико-експозиційних планів. Підбір експонатів. Складання пояснювальних текстів. Монтаж. Лінійна та комплексна схема експозицій. Способи групування експозиційних матеріалів.

Тема 3. Основи організації екскурсійної справи у музеях

Поняття «екскурсія». Головні функції екскурсій. Гід-екскурсовод. Нормативно-правові вимоги до проведення екскурсій. Технологічна карта екскурсії. Портфель екскурсовода. Контрольний текст екскурсії. Класифікації екскурсій за змістом, складом, кількістю учасників, місцем проведення, засобами пересування, тривалістю, формою проведення. Технологія розробки екскурсії. Структура екскурсії. Тема, мета, композиція екскурсії, побудова основної частини, кульмінація екскурсії, висновки. Основні етапи розробки екскурсії. Технологічна документація. Технологічні основи проведення екскурсії. Показ, розповідь і наочність як основні елементи проведення екскурсії. Технологічні фази екскурсії.

Тема 4. Основи музейного менеджменту і маркетингу.

Поняття «музейний менеджмент», «музейний маркетинг». Завдання музейного менеджменту. Напрямки досліджень музейного маркетингу. Музейний продукт. Основні та додаткові музейні послуги. Доступний і потенційний ринок. Маркетингова стратегія музею. Маркетинговий моніторинг. Комерційна складова музейного маркетингу. PR-комунікації між музеєм і суспільством. Двоступеневий потік комунікації. PR-кампанія: стратегія, поріг прийняття, поріг насичення, цільова аудиторія, цільова орієнтація. Організація співпраці між музеями і туристичними фірмами.

Тема 5. Проблеми і перспективи розвитку музейної мережі в Україні.

Динаміка розвитку українських музеїв за критеріям кількості відвідувачів, географії розташування, профільних груп, музейною аудиторією, рівнем доходів. Мережні музейні структури. Форум Європейських культурних мереж. Асоціація музеїв і галерей Західної України. Міжнародна Рада музеїв. Міжнародний комітет з музеєлогії. Міжнародний центр вивчення консервації та реставрації культурної спадщини. Мережа європейських музейних організацій. Європейський музейний форум. Інноваційні музейні концепції в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	п	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Модуль 1								
Змістовий модуль 1. Вступ до музеєзнавства. Історія музеїв світу.								
Тема 1. Вступ до музеєзнавства.	14	4		10	11	1		20
Тема 2. Історія музеїв світу.	28	10	8	10	12	1	1	20
Разом за змістовим модулем 1	42	14	8	20	43	2	1	40
Змістовий модуль 2. Теорія музейної справи.								
Тема 1. Науково-фондова діяльність музеїв.	14	4	4	6	14		1	13
Тема 2. Музейна експозиція.	14	4		10	13			13
Тема 3. Основи організації екскурсійної справи.	11	2		9	10			10
Тема 4. Музейний менеджмент і маркетинг.	10			10	10			10
Тема 5. Проблеми та перспективи розвитку музейної мережі України.	10			10	10			10
Разом за змістовим модулем 2	59	10	4	45	57		1	56
Модуль 2. ІНДЗ								
	19		4	15	20			20
Усього годин	120	24	16	80	120	2	2	116

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Розвиток європейських музеїв у XVIII – XIX ст.	2	1
2.	Особливості виникнення і розвитку музеїв в країнах Америки, Австралії, Азії, Африки	2	
3.	Виникнення і розвиток музеїв в Україні	2	
4.	Музеї Світу у XX ст.	4	
5.	Науково-фондова робота музею	2	1
6.	Колоквіум на тему: «Провідні музеї світу»	4	
7.	Разом	16	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Вступ до музеєзнавства. Предмет, значення.	10	20
2.	Історія музеїв світу.	10	20
3.	Науково-фондова діяльність музеїв.	6	13
4.	Музейна експозиція.	10	13
5.	Основи організації екскурсійної справи.	9	10
6.	Музейний менеджмент і маркетинг.	10	10
7.	Проблеми та перспективи розвитку музейної мережі України.	10	10
8.	Провідні музеї світу	15	20
9.	Разом	80	116

7. Індивідуальні завдання

Створення презентації на тему: «Провідні музеї Світу», вивчення термінологічного апарату, складення схеми «Структура музеєзнавства», підготовка рефератів і повідомлень, опрацювання наукової літератури.

8. Основними методами навчання є лекції, семінарські заняття, реферування навчальної і наукової літератури.

9. Критерії оцінювання

Розподіл балів за виконаними завданнями

Поточний контроль знань												Залік	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					Індивідуальне завдання до колоквиуму			
Доповіді на семінарах	конспект	реферат	МКР	Всього за модуль	Доповіді на семінарі	конспект	реферат	МКР	Всього за модуль	Доповідь	презентація		
12	12	3	5	32	3	3	3	14	23	10	10	25	100

Оцінювання знань студентів під час поточного контролю відбувається на підставі наступних критеріїв:

1. Правильність відповідей (правильне, чітке, достатньо глибоке викладення теоретичних понять).
2. Ступінь усвідомлення програмного матеріалу і самостійність міркувань.
3. Новизна навчальної інформації; рівень використання наукових (теоретичних знань).
4. Вміння користуватися засвоєними теоретичними знаннями у повсякденному житті.

Відповіді студентів оцінюються і за формою, тобто з точки зору логічності, чіткості, виразності викладу навчальної літератури.

10. Розподіл балів, які отримують студенти для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота							Залік	Сума
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T1	T2	T3	T4	T5	ІНДЗ	100
12	20	6	5	4	4	4	20	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Засоби оцінювання

- залік;
- виступи на семінарських заняттях, конспекти, презентації;
- реферати, повідомлення;
- стандартизовані тести;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Методичні рекомендації музеєзнавства, матеріали для мультимедійного супроводу; навчальні відеофільми; контрольні тести.

13 Рекомендовані джерела інформації

Базова література

1. Шевченко В.В., Ломачинська І.М. Музеєзнавство: Навч. посіб.— К.: Університет “Україна”, 2007. – 288 с
2. Юрєнева Т.Ю. Музееведение: Учебник для высшей школы. Москва, 2003. 1-е изд.; Москва, 2004. 2-е изд.; Москва, 2006. 3-е изд.
3. Піддубний І.А. Основи музеєзнавства. Конспект лекцій. Чернівці, 2002.
4. Рутинський М.Й., Стецюк О.В. Музеєзнавство: Навч. посібн. К., 2008.
5. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Перекл. з нім. В.Лозинський, О.Лянґ, Х.Назаркевич. Львів, 2005.
6. Тельчаров А.Д. Основы музейного дела: Учебн. пособ. Москва, 2005.
7. Шляхтина Л. Основы музейного дела: Теория и практика. Учебное пособие. Москва, 2005.

Допоміжна

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: Навч. посібник / В. Бабарицька, А.Короткова, О. Малиновська. К., 2007.
2. Власюк Г.М., Зосимович О.Ю., Хададова М.В. Музеєзнавство та архівна справа: Навч.-метод. посібн. Житомир, 2006.
3. Музеология как научная дисциплина. Учебно-методическое пособие / Автор-составитель А.В. Майоров. Санкт-Петербург, 2005.
4. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: Навч.посібн. / П.Горішевський, М.Ковалів, В.Мельник, С.Оришко. Івано-Франківськ, 2005.
5. Атрибуція музейного пам'ятника: Класифікація, термінологія, методика. Справочник // Российский этнографический музей / Под ред. И.В. Дубова. Санкт-Петербург, 1999.
6. Білокінь С. Перший том “Українського музею” (1927) // Український музей. Зб. 1. Репринтне перевидання [книжки] 1927 року. К., 2007.
7. Білокінь С. Щоденник Федора Ернста про діяльність Госторгу та пограбування українських музеїв // Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики. Число 8-9. Част. 2. К., 2002
8. Буланій І.Т. Явтушенко І.Г. Громадські музеї України: Історія, досвід, проблеми. К., 1979.
9. Вагенсберг Дж. Основные принципы современного научного музееведения.
10. Ванцак Б., Супруненко О. Подвижники українського музейництва. Полтава, 1995.
11. Гнедовский М.Б. Проектирование в музейном деле: история и перспективы // Музееведение. Музеи мира. Москва, 1991.
12. Грицкевич В.П. История музейного дела до конца XVIII в.: В 2-х ч. СПб., 2001.
13. Грімстед П.К., Боряк Г. Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв. Львів, 1992 (також у: Пам'ятки України: історія та культура. 1994. Ч. 3–6).
14. Даршт О.Э. Паблик рилейшнз в музеях: техника успеха // Музей и новые технологии. Москва, 1999.
15. Дідух Л. Микола Біляшівський і розвиток місцевих музеїв в Україні / Л. Дідух // Краєзнавство. — 2008. — № 1-4. — С. 120-127.
16. Діяльність музеїв просто неба у збереженні культурної спадщини та відродженні духовності народу: Матеріали Міжнародної наукової конференції. – К., 1997. – 98 с.
17. Долженко Г.П. Экскурсионное дело. Ростов-на-Дону, 2006.
18. Жигульский З. Музеи мира: Введение в музееведение. Москва, 1989.
19. Заремба С. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. К., 1995.
20. Збереження пам'яток науки і техніки в музеях: історія, досвід, перспектива: Зб. наук. ст. - К., 2001. – 118 с.
21. Інструкція з обліку, охорони і зберігання музейних предметів і колекцій державної частини музейного фонду України. К., 2003.
22. Калугина Т.П. Художественный музей как феномен культуры. Санкт-Петербург, 2001.

23. Камерон Д.Ф. Музей: храм или форум // Музей–культура–общество: Сб. науч. Тр./ ЦМР. Москва, 1992.
24. Кепін Д.В. Історія формування музеєзнавства як наукової дисципліни у Європі // Праці центру пам'яткознавства. К., 2003. Вип.5.
25. Климишин О.С. Кодекс музейної етики від ICOM // Наукові записки Державного природничого музею. 2007. 23.
26. Кнабе Г.С. Вещь как феномен культуры // Музееведение. Музеи мира. Москва, 1991.
27. Кот С.І. Проблема повернення в Україну культурних цінностей у контексті історії та права. Українські культурні втрати за радянського часу // Розбудова держави. 1995. Ч. 10–12; 1996. Ч. 1,3
28. Культурна спадщина України: Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. Збірник офіційних документів. / Відп. ред. М.В.Гарник. К., 2002.
29. Куренышев А.А. К вопросу о методах построения музейных экспозиций: продолжение дискуссии // Музей в современном мире: традиционализм и новаторство / Труды ГИМ. Вып. 104. Москва, 1999.
30. Лебедев А.В. Музейные представительства в Интернет // Музей и новые технологии / Сост. и науч. ред. Н. А. Никишин. Москва, 1999.
31. Мазурик З. Музеї сьогодні - європейські тенденції та українські виклики // Українська музейна спільнота. МАТРА.
32. Майстровская М.Т. Архитектурно-художественные компоненты в музейной экспозиции // Музееведение. Искусство музейной экспозиции и техническое оснащение музеев. Москва, 1985.
33. Маньковська Р.В. Музеєзнавство в Україні. К., 2000.
34. Музееведение. Музеи исторического профиля: Учебное пособие для вузов по специальности "История" / Под. ред. К. Левыкина, В. Хербста. Москва, 1988.
35. Музей будущего: Информационный менеджмент / Сост. А.В. Лебедев. Москва, 2001.
36. Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. – К., 1999. – 130 с.
37. Музеи. Маркетинг. Менеджмент / Сост. В.Ю. Дукельский. Москва, 2001.
38. Музейная педагогика: Из опыта методической работы. Москва, 2006.
39. Музеї України ХІХ – початку ХХ століть: Зб. наук. пр. / Ред.: Г.А. Скрипник; Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Рильського НАН України, К., 2005.
40. Недков С. Музеи и музеология. София, 1998.
41. Некрасова-Каратеева О. Детское творчество в музее: Учеб. пособие. Москва, 2005.
42. Нестуля О.О. Біля витоків державної системи охорони пам'яток культури в Україні (Доба Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії). К.–Полтава, 1994.
43. Озерова Д. Музейная педагогика: истоки, настоящее и перспективы // Дошкольное образование. 2002. №22 (94).
44. Омельченко Ю. А. Домузейні форми нагромадження та використання історико-культурних цінностей.
45. Павлова И.И. Источники финансирования современных музеев и немного о фандрейзинге // Музей и новые технологии / Сост. и науч. ред. Н. А. Никишин. Москва, 1999.
46. Парр Дж. Музеи науки: факты или идеи // Museum. – 1992. - № 173/174.
47. Пелевин Ю. Художественная экспозиция (принципы и методы построения). Москва, 1992.
48. Поляков Т.П. Как делать музей? (О методах проектирования музейной экспозиции). Москва, 1997.
49. Попова Е., Литвак М. Советы начинающим экскурсоводам // Международный журнал "Museum". 1993. №4 (178).
50. Портер Д. Роль музея как средства коммуникации // Museum. 1983. №138.
51. Работа со школьниками в краеведческом музее: Сценарии занятий: Учеб.-метод. пособие. Москва, 2001.
52. Разгон А.М. Музейный предмет как исторический источник // Проблемы источниковедения истории и специальных научных дисциплин. Москва, 1984.
53. Ребенок в музее: новые векторы детского музейного движения. Москва, 2006.

54. Ривьер Ж.А. Эволюционное определение экомuzeя // Museum. 1985. №148.
55. Розен Б.Х. Период выживания: музеи в девяностые годы // Международный журнал «Museum». 1994. № 182.
56. Российская музейная энциклопедия / Редкол.: В.Л.Янин и др. Москва, 2001. Т.1–2.
57. Руденко, С. Б. Музейна пам'ятка: соціокультурна сутність та місце в системі історико-культурних цінностей : монографія / С. Б. Руденко. – К., 2012. – 120 с.
58. Семененко Т.П. Экомuzeи Франции: Новые тенденции в развитии музейной идеологии // Музейное дело: Музей–культура–общество. Москва, 1992.
59. Сотникова С.И. Музеология как междисциплинарное знание // Музейные фонды и экспозиция в научно-образовательном процессе: Материалы Всероссийской научной конференции. Томск, 18-20 марта 2002 г. / Отв. ред. Э.И.Черняк. Томск, 2002.
60. Степанова О. В музеях світу. К., 2004.
61. Ткаченко М.І. Музеї України під час Другої світової війни (1939-1945 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський держ. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 1996.
62. Уилкоккс В. Самостоятельный научно-исследовательский и хранительский комплекс: Центр поддержки музеев Смитсоновского института // Международный журнал “Museum”. 1996. №198.
63. Федорченко В.К., Костюкова О.М., Дьорова Т.А. Історія екскурсійної діяльності в Україні. К., 2004.
64. Шола Т. Предмет и особенности музеологии // Museum. 1987. №153.
65. Шрайнер К. Предмет исследования музееведения и происхождение дисциплины // Музееведение. Музеи мира. Москва, 1991.
66. Эймс М. Расширить доступ к музейным фондам // Международный журнал “Museum”. 1985. № 145.
67. Юренева Т.Ю. Музей в мировой культуре. Москва, 2003.
68. Юхневич М.Ю. Я поведу тебя в музей: Учебное пособие по музейной педагогике. Москва, 2001.
69. Яхонт О.В. О реставрации и атрибуции. Москва, 2007.

Інформаційні ресурси

1. Національний комітет ІКОМ. Режим доступу з: <http://www.icom.in.ua/fullinfo8.html>
2. «Музейний простір України». - Режим доступу з: www.prostir.museum
3. Бюлетень «Український музей» Режим доступу з: <http://prostir.museum/center/ua/bulletin/>
4. Всеукраїнська асоціація музеїв – Режим доступу з : <http://vuam.org.ua>
5. Журнал «Музеї України». - Режим доступу з <http://www.museum-ukraine.org.ua>
6. Закон України про музеї та музейну справу. Доступ з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр>
7. Закон України “Про охорону культурної спадщини” [Цит. 2009, 16 грудня]. – Доступ з: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1805-14>
8. Інструкції з музейного обліку, зберігання та використання пам'яток державної частини музейного фонду України. [Цит. 2008, 20 серпня]. – Доступ з: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/88140>
9. Методичні рекомендації «Інвентарний опис: порядок зберігання та експонування предметів речового фонду». Доступ з: http://volyn-museum.com.ua/board/muzejnikam/metodichni_rekomendaciji_inventarnij_opis_porjadok_zberigannja_ta_eksponuvannja_predmetiv_rechovogo_fondu/2-1-0-460

Відео-матеріали:

1. С.Кот Яку спадщину втратила Україна за час перебування у складі імперій. Історія з м'ясом. Доступ з: <https://newsvideo.su/video/7238408>
2. С.Кот Культурна спадщина, втрачена у війні. Історія з м'ясом №23. Доступ з: <https://www.youtube.com/watch?v=Udsju3gBmsI>
3. С.Кот Проблеми повернення культурної спадщини. Історія з м'ясом №41 Доступ з: <https://tydyvy.com/video/DylBIxg>

4. *Музеї Онлайн*. Віртуальні екскурсії. Доступ з: <http://incognita.day.kiev.ua/museums.html>
5. Легендарні замки України. Доступно з: https://www.youtube.com/watch?v=05JZ-z2_sA
6. Кам'янець-Подільська фортеця // Сім чудес України. Доступно з:
<https://www.youtube.com/watch?v=Wjm3MZeilcM>
7. Софія Київська // Сім чудес України. Доступно з:
https://www.youtube.com/watch?v=ZJPi71LuXd4&list=PLHSSC6VzRB5Jp_IXhYHxpl7TqNSC8M0N5
8. Херсонес Таврійський // Сім чудес України. Доступно з:
https://www.youtube.com/watch?v=4v0IH_NsGAA&index=2&list=PLHSSC6VzRB5Jp_IXhYHxpl7TqNSC8M0N5
9. Хортиця // Сім чудес України. Доступно з:
https://www.youtube.com/watch?v=RvKEYaRIt3g&index=9&list=PLHSSC6VzRB5Jp_IXhYHxpl7TqNSC8M0N5
10. Києво-Печерська Лавра // Сім чудес України Доступно з:
https://www.youtube.com/watch?v=eRWfjrvRnFA&list=PLHSSC6VzRB5Jp_IXhYHxpl7TqNSC8M0N5&index=10
11. Олеський замок // Сім чудес України. Доступно з:
<https://www.youtube.com/watch?v=iCzkmWZiQMs&list=PLqNvQg303416jRTVjO-h-GFwvq10fnW4a&index=9>
12. Хотинська фортеця // Сім чудес України. Доступно з:
<https://www.youtube.com/watch?v=3oNdhzPCPfk&index=11&list=PLqNvQg303416jRTVjO-h-GFwvq10fnW4a>
13. Алупкінський (Воронцовський палац) // Сім чудес України. Доступно з:
<https://www.youtube.com/watch?v=ohSicdtUQFw&index=13&list=PLqNvQg303416jRTVjO-h-GFwvq10fnW4a>
14. Фортеця у Меджибожі // Сім чудес України. Доступно з:
<https://www.youtube.com/watch?v=5H4tDoQcmnU&index=17&list=PLqNvQg303416jRTVjO-h-GFwvq10fnW4a>
15. Палац Кирила Розумовського // Сім чудес України Доступно з:
<https://www.youtube.com/watch?v=UaHCFlmGDPU&index=19&list=PLqNvQg303416jRTVjO-h-GFwvq10fnW4a>
16. Біосферний заповідник "Асканія-Нова"// Сім чудес України Доступно з:
<https://www.youtube.com/watch?v=BI1AJqsR8cg&index=8&list=PLqNvQg303416jRTVjO-h-GFwvq10fnW4a>
17. Музей-тюрма на Лонцького. Доступно з: <https://www.youtube.com/watch?v=Zs6-wvmBleM>
18. Галерея Уффіці Доступно з: <https://www.youtube.com/watch?v=9P9TtlscIUo>